

**ASPECTE PRIVIND CONTRIBUȚIA ISTORICULUI ȘI
PROFESORULUI BASARABEAN ALEXANDRU BOLDUR LA
ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII INSTITUTULUI DE ISTORIE
NAȚIONALĂ „A. D. XENOPOL” DIN IAȘI ÎN PERIOADA ANILOR
1943-1948**

**ASPECTS REGARDING THE CONTRIBUTION OF HISTORIAN AND
BESARABEAN PROFESSOR ALEXANDRU BOLDUR TO THE
ORGANIZATION OF THE ACTIVITY OF THE INSTITUTE OF
NATIONAL HISTORY “A. D. XENOPOL” FROM IAȘI DURING THE
YEARS 1943-1948**

DOI: 10.5281/zenodo.6044096

Polina LUNGU

Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

E-mail: lungu.polina@usch.md

ORCID iD: 0000-0001-8581-2523

Rezumat. *Alexandru Boldur rămâne a fi o personalitate reprezentativă a neamului românesc, care s-a manifestat activ în mediul academic din România. Referindu-ne la subiectul propus spre cercetare, precizăm că memoriile lui Alexandru Boldur și documentele de arhivă consultate ne oferă posibilitatea să conturăm aspectele privind contribuția istoricului și profesorului basarabean la organizarea activității Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași în intervalul de timp 1943-1948. În literatura de specialitate există mai multe aprecieri privind această perioadă în care Alexandru Boldur a deținut funcția de director, demonstrând spirit organizatoric, devotament, interes continuu pentru cercetarea științifică, consecvență în realizarea obiectivelor Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași, promovarea acestuia pe plan național și internațional. Formarea sa personală și profesională i-au servit lui Alexandru Boldur pentru a îmbina perfect activitatea științifico-didactică cu cea managerială, fapt dovedit prin colaborarea cu colegii de muncă și alte instituții de învățământ superior.*

Suportul metodologic aplicat în investigarea subiectului a înlesnit obținerea rezultatelor preconizate, pe care urmează să le relatăm în continuare.

Cuvinte cheie: *Ilie Minea, Alexandru Boldur, Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași, învățământ superior, activitate didactică, cercetare științifică.*

Abstract. *Alexandru Boldur is a representative personality of the Romanian people, who has actively participated in the academic environment of Romania. Turning to the subject proposed for research, we point out that Alexandru Boldur’s memoirs and the consulted archive documents give us the possibility to underline the aspects regarding the contribution of the historian and Bessarabian professor to the organization of the activity of the Institute of National History “A. D. Xenopol” from*

Iași between 1943-1948. According to the official sources and to the several assessments, regarding the time when Alexandru Boldur has held the position of a director, he showed organizational spirit, dedication, constant interest in scientific research, consistency in achieving the goals of the Institute of National History "A. D. Xenopol" from Iași, promoting it nationally and internationally. His personal and professional development allowed Alexandru Boldur to perfectly combine the scientific-didactic activity with the managerial one, a fact proved by the collaboration with his colleagues and other higher education institutions.

The methodological support used in the investigation of the subject facilitated the obtaining of the expected results, which we will be further reported.

Key words: *Ilie Minea, Alexandru Boldur, the Institute of National History „A. D. Xenopol” from Iași, higher education, teaching activity, scientific research.*

Introducere

Ideea de bază a studiului de față este de a prezenta aportul istoricului și profesorului basarabean Alexandru Boldur la organizarea activității Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași în perioada anilor 1943-1948, continuând cele implementate de către predecesorul său – istoricul Ilie Minea.

Perioada examinată, în mare parte, se referă la anii 1943-1948, dar pentru prezentarea mai amplă a faptelor și evenimentelor descrise, pe alocuri se depășește perioada enunțată anterior.

Limita inferioară a cercetării se referă la începutul activității lui Alexandru Boldur în postul de director al Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași, iar limita superioară semnifică încheierea perioadei directoratului lui Alexandru Boldur în cadrul aceleiași instituții.

Tema de cercetare este actuală, având în vedere că pentru a cunoaște evoluția Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași este necesar să aflăm cine sunt cei care au contribuit la întemeierea și funcționarea instituției respective, care a fost implicarea conducătorilor ei pentru ca această instituție să existe și să activeze în timp.

Pentru a evidenția anumite aspecte cu privire la subiectul propus spre cercetare, am consultat memoriile lui Alexandru Boldur și, în mare parte, documentele de arhivă depozitate la Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale București, fond personal Boldur Alexandru și la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, fond Rectorat, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași.

Metodologia cercetării

Având în vedere că unele momente prezentate de noi, inclusiv formarea personală și profesională a istoricului basarabean, precedă perioada investigată și că fără explicarea lor nu ar fi suficient de clară motivația cercetării noastre, am coborâm pe scara cronologică până la anul 1886, anul de naștere a lui Alexandru Boldur, utilizând metoda retrospectivă.

Pentru a păstra consecutivitatea în prezentarea faptelor și evenimentelor descrise, am apelat la metoda cronologică.

În scopul de a întreprinde o perspectivă comparată pentru a surprinde cum a evoluat Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași, am recurs la metoda comparativ-istorică.

Cercetând memoriile lui Alexandru Boldur, dar și documentele de arhivă, am apelat la analiza de conținut a documentelor.

Rezultatele cercetării

Pentru a dezvolta subiectul înaintat spre cercetare, amintim scurte repere biografice privind formarea personală și profesională a istoricului și profesorului basarabean Alexandru Boldur.

Alexandru Boldur s-a născut la Chișinău pe 25 februarie 1886 (stil vechi) din părinți români-moldoveni: Vasile Grigorie Boldur din Zăhăicani, județul Orhei și Elena Leontie Hâncu din Secăreni, județul Lăpușna.

La vârsta de opt ani a fost înscris de către tatăl său la Școala Spirituală din Chișinău (Boldur, 2006, p. 15). După absolvirea Școlii Spirituale din Chișinău, și-a continuat studiile la Seminarul Teologic în orașul de baștină. În perioada anilor 1906-1910 este student al Universității din Petersburg, Facultatea de Drept (SANICB, D. II/13, f. 1). În anul 1910 devine licențiat al Facultății de Drept, iar în anul 1912 – licențiat al Institutului de Arheologie din același oraș. Debutază în cariera didactică în anul 1911 în calitate de asistent universitar la Facultatea de Drept a Universității din Petersburg (SANICB, D. I/4, f. 1). După o perioadă mai îndelungată, în anul 1927, s-a reîntors în țară. Astfel, în perioada anilor 1927-1938 activează în calitate de cadru didactic la Facultatea de Teologie a Universității din Iași, cu sediul la Chișinău, predând istoria românilor și parcurgând toate etapele profesoratului (SANICB, D. I/4, f. 2-3).

În anul 1938, drept rezultat al reformei învățământului superior, implementată de către Armand Călinescu, catedrele laice urmau să fie desființate. Prin urmare, titularii catedrelor respective au fost transferați în cadrul altor facultăți din țară. Astfel, profesorul titular Alexandru Boldur a fost transferat la Facultatea de Litere din Iași, încheindu-și activitatea didactică la Chișinău și devenind în continuare coleg de catedră cu istoricul Ilie Minea (Boldur, 2006, p. 245).

În perioada anilor 1938-1947, Alexandru Boldur a activat în calitate de profesor titular la Facultatea de Litere din Iași, catedra de Istoria Românilor, îmbinând cu succes activitatea didactică cu cercetarea științifică.

În perioada anilor 1943-1948, după decesul din 20 februarie 1943 al istoricului Ilie Minea, Alexandru Boldur a deținut postul de director al Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași (SANICB, D. II/13, f. 2).

În memoriile sale, Alexandru Boldur menționează că ideea creării

Institutului de Istorie îi aparține lui Ilie Minea. În opinia sa, Ilie Minea, probabil, a pornit de la premisa că dacă exista Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” la București și Institutul de Istorie la Cluj, ar putea exista un Institut de Istorie și la Iași (SANICB, D. II/12, f. 12). Prin urmare, Ilie Minea a solicitat transformarea seminarului său în Institutul de Istorie. Alexandru Boldur considera că dacă în cadrul facultății activau doi profesori de istorie națională, fiecare cu seminarul său, ar fi fost corect ca cele două seminare să se alăture și să formeze Institutul de Istorie. Din punctul său de vedere, n-ar fi pretins la funcția de director al Institutului, ar fi fost de acord cu numirea sa în calitate de vice-director sau secretar al noului institut creat (Boldur, 2006, p. 252).

Potrivit memoriilor lui Alexandru Boldur, transformarea seminarului lui Ilie Minea în Institut a condus la apariția inegalității între cei doi profesori de istorie, deoarece Alexandru Boldur continua să profeseze în cadrul seminarului. Cu toate acestea, Alexandru Boldur nu a obiectat nimic din următoarele motive: Ilie Minea era mai în vârstă și mai de demult la catedră, și repartizarea studenților în mod egal rămăsese valabilă. Totuși, din cele relatate de către Alexandru Boldur în memoriile sale, modul în care a fost creat Institutul nu era unul legal, deoarece problema cu privire la crearea acestuia a fost înaintată către Facultatea de Litere și Filozofie. Astfel, în ședința din 13.02.1941, Facultatea de Litere și Filozofie aprobă cererea lui Ilie Minea de a ridica seminarul său la rangul de Institut de Istoria Românilor „A. D. Xenopol”. În următoarea etapă, decizia Facultății a fost aprobată și de către Senatul universitar, iar Ilie Minea a devenit director al Institutului. Prin urmare, Institutul de Istoria Românilor „A. D. Xenopol” din Iași rămânea a fi o anexă a Facultății de Litere și Filozofie, implicarea căreia era inevitabilă în activitatea acestuia. Mai mult decât atât, Facultatea de Litere și Filozofie și Senatul universitar, nefiind foruri legislative, nu aveau dreptul să fondeze o instituție nouă (SANICB, D. II/12, f. 12-15).

Potrivit memoriilor lui Alexandru Boldur, spre mirarea sa, după decesul lui Ilie Minea, la funcția de director al Institutului de Istoria Românilor „A. D. Xenopol” din Iași pretindea și profesorul de istorie universală Andrei Oțetea. Atunci, Alexandru Boldur, gândindu-se că el este titularul catedrei de istoria românilor, a întocmit un memoriu către Ministerul Culturii Naționale prin care, în baza argumentelor enumerate, solicita crearea bazei legale pentru Institutul de Istoria Românilor „A. D. Xenopol” și funcționarea acestuia ca instituție de sine stătătoare pe lângă Universitatea din Iași, și s-a prezentat în audiență la Ministerul Culturii Naționale, descriind situația creată. Ministrul, Ion Petrovici, a încuviințat solicitarea profesorului Alexandru Boldur, urmând să implementeze acțiuni concrete în acest sens (Boldur, 2006, pp. 253-254; SANICB, D. II/12, f. 16-17).

Analizând documentele de arhivă, identificăm un memoriu conținutul căruia ar coincide cu solicitarea lui Alexandru Boldur către Ministerul Culturii

Naționale și perioada după decesul istoricului Ilie Minea în care Alexandru Boldur ar fi înaintat acest memoriu (Anexa 1).

Astfel, în urma întrevederii dintre Alexandru Boldur și Ion Petrovici, la 25 mai 1943 a apărut legea nr. 333 privind organizarea și funcționarea Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” de pe lângă Universitatea din Iași, iar Alexandru Boldur, în calitate de titular al catedrei de istoria românilor, a fost numit director al acestui Institut (SANICB, D. II/12, f. 31).

În *Memorii ...* Alexandru Boldur nota: „(...) Chiar din primul articol (al decretului-lege) se putea constata că Institutul nu mai funcționa pe lângă Facultatea de Litere, ci pe lângă Universitatea din Iași. Singura legătură ce se mai păstra cu facultatea era desemnarea titularului catedrei de Istoria românilor de la Universitatea din Iași pentru postul de director al Institutului (art. 4).

Prin urmare, prin actul de creare legală a Institutului, orice amestec al Facultății de Litere în mersul afacerilor Institutului a fost înlăturat și astfel i s-a asigurat o bază sănătoasă de funcționare (...). A. Oțetea a suferit un eșec și mi-a păstrat pentru totdeauna un sentiment de ranchiună” (Boldur, 2006, pp. 254-255).

În postul de director al Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” de pe lângă Universitatea din Iași, Alexandru Boldur a fost numit pe data de 5 septembrie 1943, fapt confirmat prin adresa nr. 177.579/1943 a Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor, expediată Rectorului Universității din Iași, primită la 27 septembrie 1943, număr de înregistrare 2444 (DJANI, D. 2252/1943, vol. 3, f. 647). Ulterior, la data de 30 septembrie 1943, Alexandru Boldur primește înștiințare din partea Facultății de Litere și Filozofie, număr de înregistrare 764, precum că prin adresa nr. 177.579/1943 a Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor, a fost numit în postul de director al Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” de pe lângă Universitatea din Iași, grupa A 20, tip de salariu 18, conform art. 4 din Decretul Lege nr. 1472/1943 privind organizarea și funcționarea Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” de pe lângă Universitatea din Iași (SANICB, D. IV/1, f. 13).

În unul dintre manuscrisele sale, Alexandru Boldur afirma că în „Enciclopedia istoriografiei românești”, București, 1978, este omis numele său și perioada în care a fost directorul acestei instituții, menționând următoarele: „Acum nu există Institutul lui Ilie Minea, ca anexă a Facultății de Litere, ci Institutul în faza lui de independență pe care l-am creat subsemnatul. Toate schimbările ce s-au produs ulterior în existența Institutului nu schimbă caracterul de independență pe care l-am imprimat Institutului eu. Am ținut să fac precizările de mai sus pentru a restabili adevărul, lipsit de Enciclopedie” (SANICB, D. II/12, f. 21).

În ultimele luni de viață, Alexandru Boldur a dictat fiicei sale Nina Boldur un text intitulat „Înființarea Institutului de Istorie Națională «A. D.

Xenopol» din Iași” în care atenționează lacunele din „Enciclopedia istoriografiei românești” și descrie etapele înființării și modul de organizare al instituției respective. În aceeași măsură, Alexandru Boldur a apreciat aportul predecesorului său Ilie Minea la completarea fondului de carte prin donația făcută bibliotecii Institutului (SANICB, D. II/12, f. 28-34) (Anexa 2). De asemenea, îi recunoaște meritele în domeniul istoriei românilor în vol. XVIII „Studii și cercetări istorice”, publicat în primul an de activitate al Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași, și la postul de Radio Iași (Boldur, 2006, p. 253).

Discuții

Organizarea eficientă a activității Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași necesită devotament, efort, timp suficient, dar nu numai.

Printre colaboratorii din cadrul Institutului, în perioada studiată, au fost Dumitru Constantinescu, Alexandru Andronic, Alexandru Gonța, Nicolae Grigoraș, Nicolae Corivan, Nicolae Iordăchescu, Mihai Spânu. Pentru buna funcționare a instituției, Alexandru Boldur a valorificat potențialul intelectual al fiecăruia în parte, încurajându-i să activeze în funcție de domeniu.

Într-o perioadă destul de dificilă, Alexandru Boldur reușește să publice trei volume cu genericul „Studii și cercetări istorice”, serie nouă, denumirea veche fiind „Cercetări istorice”. Modificarea titlului marca publicarea seriei noi sub coordonarea lui Alexandru Boldur.

Pentru popularizarea Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași și pentru consolidarea parteneriatului de colaborare, Alexandru Boldur, împreună cu colegii săi, în anul 1943 a întreprins o vizită de lucru la Universitatea din Odessa unde au prezentat două sesiuni de comunicări științifice. În scopul obținerii unui feedback constructiv, s-a apelat la traducerea în limba rusă prin intermediul lui Condrat Ivanenco, asistent al Universității din Odessa, de origine basarabean, care cunoștea limba română. De asemenea, traducerea comunicărilor i-a revenit și lui Alexandru Boldur, cunoscător al limbii ruse. „A fost din partea mea un act de curaj. Dar eram sigur de puterile mele și chiar de succes”, menționează Alexandru Boldur în memoriile sale, prezentând mai pe larg colaborarea dintre cele două instituții de învățământ superior (Boldur, 2006, pp. 255-259).

A urmat activitatea arhivistică, schimbul de cărți, acțiuni utile pentru Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași, despre care relatează însuși Alexandru Boldur (Boldur, 2006, pp. 262-264).

O situație care dovedește colaborarea dintre Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași și Universitatea din Odessa este expusă de către Alexandru Boldur într-un manuscris. Aflându-se la Odessa, un tânăr asistent universitar l-a rugat pe Alexandru Boldur să-i propună o temă de cercetare,

deoarece voia să scrie o lucrare în folosul României. Alexandru Boldur i-a recomandat tema „Bibliografia rusă cu privire la Petru Movilă”. Tânărul asistent universitar a elaborat lucrarea și a înmănat-o lui Alexandru Boldur. Ulterior, la inițiativa lui Alexandru Boldur, Mihai Spânu a tradus lucrarea în limba română, care apoi a fost depozitată la Arhivele Statului.

Prin astfel de activități s-a reușit manifestarea Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași la nivel național, dar și internațional.

Conform documentelor de arhivă, Alexandru Boldur a fost pensionat din învățământ la 1 septembrie 1947, dar a condus Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași până în anul 1948 (SANICB, D. I/3, f. 2). Conform decretului de organizare al Institutului, în funcția de director putea fi numit numai titularul catedrei de istoria românilor. Prin urmare, dacă Alexandru Boldur nu mai activa în calitate de profesor titular, nu mai putea fi nici în postul de director, dar Ministerul nu emisese ordinul de demitere a sa. Din această cauză au început tertipurile și subminările la adresa lui Alexandru Boldur. Potrivit memoriilor, Nicolae Grigoraș, cel care pretindea la postul de director, i-a scris lui Alexandru Boldur că „un oarecare inspector financiar local s-a informat privitor la gestiunea Institutului”. De fapt, în cadrul Ministerului existau contabili și inspectori care aveau atribuții speciale și, dacă ar fi fost cazul, ar fi ținut de competența lor să verifice gestiunea Institutului aflat în subordine directă. Mai degrabă, această situație era o intimidare la adresa lui Alexandru Boldur, despre care și-a dat seama rapid. În realitate, nu a existat nici un inspector financiar preocupat de problemele Institutului (Boldur, 2006, pp. 283-284). Cu toate acestea, Alexandru Boldur a întocmit darea de seamă privind veniturile și cheltuielile pentru perioada mandatului său și a transmis-o lui Nicolae Grigoraș care, în absența lui Alexandru Boldur, administra afacerile Institutului.

În luna mai 1948 Alexandru Boldur și-a prezentat demisia din funcția de director al Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași către Minister, care a și fost acceptată (SANICB, D. II/12, f. 20).

Concluzii

Analizând memoriile lui Alexandru Boldur și documentele de arhivă am răspuns afirmației precum că istoricul și profesorul basarabean a contribuit major la organizarea activității Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași.

Fiind în postul de director, Alexandru Boldur a valorificat cele moștenite de la predecesorul său Ilie Minea și i-a recunoscut meritele, trecând peste faptul că la un moment dat s-a creat acea inegalitate între ei; a urmărit realizarea obiectivelor instituției de a promova știința istorică, cercetarea științifică, publicarea lucrărilor de specialitate, în special a seriei „Studii și cercetări

istorice”; a demonstrat spirit organizatoric și competență în conducerea Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași, imprimându-i acel caracter de independență.

În perioada examinată, destul de esențială devine colaborarea Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași cu Universitatea din Odessa, fapt care a înlesnit comunicarea dintre istoricii români și istoricii vorbitori de limbă rusă și a demonstrat că știința istorică nu trebuie limitată sau constrânsă. În acest context, constatăm că este o afirmare a Institutului la nivel național, dar și internațional. Chiar dacă vorbim despre perioada celui de-al Doilea Război Mondial, istoricii din Odessa au descoperit, datorită unei împrejurări prielnice, că alături de ei se află un popor, poporul român, despre care nu știau prea multe. Responsabilitatea de a vizita Odessa a fost una destul de considerabilă din partea colectivului de istorici ieșeni.

Istoricul și profesorul Alexandru Boldur, datorită formării personale și profesionale, etapizat și prin efort continuu, a reușit să devină o personalitate reprezentativă a perioadei în care a trăit și a activat, meritele căruia sunt evocate astăzi de către istoricii contemporani preocupați de studierea vieții și activității sale.

Referințe bibliografice:

Monografii:

1. Boldur, A. (2006). *Memorii. Viața mea. Lumini și umbre*. București: Editura Albatros.

Fonduri arhivistice:

1. Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, fond Rectorat, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, dosar 2252/1943, vol. 3. (DJANI, D. 2252/1943, vol. 3.).
2. Serviciul Arhivelor Naționale Istoric Centrle București, fond Boldur Alexandru, dosar I/3. (SANICB, D. I/3).
3. Serviciul Arhivelor Naționale Istoric Centrle București, fond Boldur Alexandru, dosar I/4. (SANICB, D. I/4).
4. Serviciul Arhivelor Naționale Istoric Centrle București, fond Boldur Alexandru, dosar II/12. (SANICB, D. II/12).
5. Serviciul Arhivelor Naționale Istoric Centrle București, fond Boldur Alexandru, dosar II/13. (SANICB, D. II/13).
6. Serviciul Arhivelor Naționale Istoric Centrle București, fond Boldur Alexandru, dosar IV/1. (SANICB, D. IV/1).
7. Serviciul Arhivelor Naționale Istoric Centrle București, fond Boldur Alexandru, dosar IV/10. (SANICB, D. IV/10).

ANEXE

Anexa 1

MEMORIU

DOMNULE MINISTRU,

Moartea prematură a profesorului universitar I. Minea, care a condus Institutul de Istoria Românilor „A. D. Xenopol”, ridică chestiunea organizării și conducerii acestui Institut. Rămânând eu singur la catedra de Istoria Românilor din Iași, în mod firesc îmi revine sarcina de a conduce mai departe acest Institut.

Cu toată râvna, pe care o depunea răposatul spre a-i asigura acestei instituții universitare o existență prosperă, nu s-a reușit a așeza Institutul pe unele baze solide. Institutul nu are la temeiul său nici o lege specială, care i-ar preciza competența, însemnătatea și modul de funcționare. El nu are o altă bază, decât bugetul Ministerului Culturii și numără trei posturi: câte unul de asistent, secretar ajutor și preparator.

În afară de aceasta, Institutul în activitatea sa nu a avut nici o sferă de preferință. În mod egal l-au interesat toate ramurile istoriei noastre naționale. Cred, însă, că Facultatea de Litere din Iași are o menire științifică a sa proprie în răsăritul Statului Român: stând în apropiere de lumea slavilor răsăriteni, printre care s-au întâlnit numeroși români, în unele regiuni într-un număr foarte considerabil, această Facultate ar trebui să aibă o preocupare specială în a studia Istoria Românilor de Est și, printre altele, Istoria Transnistriei din punct de vedere românesc.

Fiind vara și toamna trecută la Odessa, am putut constata că printre moldovenii de dincolo de Nistru lipsesc persoane pregătite pentru cercetări în domeniul Istoriei Românilor de Est și a Transnistriei. Spre regret și în țară starea unor asemenea cercetări nu este prea îmbucurătoare. Ceea ce se face, se face insuficient sau greșit și uneori chiar foarte greșit. Voi avea în curând prilejul să demonstrez aceasta prin publicarea unui studiu critico-bibliografic.

Se înțelege de ce nu izbutim să punem opera de cunoaștere a acestei ramuri de Istorie a Românilor pe baze solide și serioase. E la mijloc lipsa unui centru științific, unde s-ar face studii și cercetări istorice în această direcție și, totodată, s-ar controla materialul cu acest caracter.

Cred că nu poate să existe nici o îndoială cu privire la marea utilitate a unui asemenea centru din punct de vedere al interesului neamului. Momentul pe care îl trăim, ne-a făcut să simțim mai acut faptul împrăștierii românești. În interiorul conștiinței noastre am simțit dureros că prea mulți români se află în

afară de hotarele Statului Român și unirea prezintă o parte din problema progresului națiunii în general, o problemă care merită să fie odată rezolvată.

Conștienți de existența acestei probleme, avem datoria să studiem Istoria Românilor în totalitatea lor, inclusiv a acelor ce sunt așezați în afara de hotarele Statului. În concordanță cu această chemare a științei istorice române avem acum la București un „Institut de Studii și Cercetări Balcanice cu privire la Românii din Sudul Dunării”, iar la Sibiu o catedră de „Istoria Transilvaniei și a Europei Centrale”. Ca o completare a acestui ciclu de preocupări istorice, vine să se impună și un Institut de istorie românească la Iași care, în afară de Istoria Națională în general, s-ar ocupa în special de Istoria Românilor de Est în afară de hotarele Statului Român. Indiferent de soarta definitivă a Transnistriei de după război, românii din Rusia, Ucraina, Galiția și Polonia vor trebui să ne intereseze în mod special și constant.

Pentru a urmări sistematic acest scop, este nevoie de o reorganizare radicală a Institutului de Istoria Românilor „A. D. Xenopol” din Iași, pentru a-i deschide posibilitatea unei activități științifice intense. Printr-o lege specială trebuie să fie prevăzute atât personalul de studii și cercetări, care în momentul de față este insuficient și nu cunoaște limbile slave orientale, cât și mijloacele materiale pentru publicații.

În sfârșit, mai e nevoie să existe o legătură științifică cu Odessa prin posibilitatea înființării în acest oraș a filialei Institutului, în dependență directă de Institut.

Institutul astfel conceput ar trebui să fie așezat pe următoarele baze:

1. Institutul de Istoria Românilor „A. D. Xenopol” din Iași se reorganizează după cum urmează. Acest Institut va purta denumirea „Institutul de Istorie Națională și în special a Românilor de Est”. El este persoana juridică de drept publică, funcționând pe lângă Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor și având sediul la Facultatea de Litere din Iași.
2. Scopurile Institutului sunt:
 - a) Să contribuie la cercetarea și studierea trecutului Românilor în general și, în special, a Românilor de Est.
 - b) Să contribuie la răspândirea cunoștințelor de istorie națională în marele public și să demonstreze adevărul cu privire la istoria română în străinătate pentru a combate unele tendințe de denaturare a ei.
 - c) Să încurajeze cercetarea Istoriei Românilor.
 - d) Să încurajeze în special cercetarea Istoriei Românilor de Est atât în țară, cât și dincolo de Nistru.
 - e) Să coopereze cu instituțiile științifice dincolo de hotarele Statului.

3. Pentru atingerea scopurilor sale Institutul:
 - a) Publică un buletin periodic al Institutului și anuar sub denumirea de „Studii și Cercetări Istorice”.
 - b) Publică lucrări istorice, culegeri de documente, opere de popularizare și traduceri românești ale autorilor transnistreni.
 - c) Se îngrijește de completarea bibliotecii și de alcătuirea bibliografiei istorice.
 - d) Organizează ședințe publice ale Institutului, adunări generale cu participarea tuturor membrilor corespondenți, cursuri pentru studiul istoriei popoarelor vecine.
 - e) Ia parte prin delegații săi la diferite manifestări științifice din țară și străinătate.
4. Titularul catedrei de Istoria Românilor de la Facultatea de Litere din Iași este de drept Directorul Institutului, fiind numit în acest post de Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor. Directorul reprezintă Instituția în Justiție și față de autorități și particulari.
5. Institutul are două secții:
 - a) Secția Istoriei Românilor în general.
 - b) Secția Românilor de Est.

Institutul va putea organiza pe baza Deciziei Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor, cu asentimentul Guvernământului Transnistriei, și o secție-filială a Istoriei Românilor de Est la Odessa, în cadrul Universității din Odessa sau în afara de ea.

Numărul secțiilor poate să fie sporit prin deciziunea Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor.

6. Fiecare secțiune va avea câte un membru permanent, un șef de lucrări și un asistent. Membrii permanenți sunt asimilați cu Directori de secție de la Institutele de Cercetări Științifice și se recrutează din profesori universitari sau conferențieri universitari definitiv. Șefii de lucrări se recrutează din asistenții universitari definitiv sau dintre profesorii secundari definitiv, care au titlul de doctor în litere. Asistenții se recrutează dintre asistenții universitari sau dintre doctori în litere cu pregătire specială în domeniul istoriei.
7. Institutul are în afară de personalul științific intern și un personal științific extern: membrii corespondenți. Membrii corespondenți se recrutează din persoane care s-au distins prin cercetarea trecutului Românilor. Funcția membrilor corespondenți este onorifică. La adunarea generală a tuturor membrilor corespondenți din țară la sediul Institutului ei primesc cheltuieli de deplasare și un jeton de prezență pentru participare la ședințe, fixat de Ministerul Culturii la prezentarea Directorului Institutului.

8. Personalul administrativ al Institutului se compune dintr-un secretar și bibliotecar, recrutați potrivit legii învățământului superior. Institutul are un om de serviciu.
9. Numirea personalului se face după propunerea Directorului Institutului de Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor.
10. Personalul Institutului va fi retribuit conform tabelor de salarizare ale Codului Funcționarilor Publici și anume: a) conform tabeli A 20, director – tip de salariu 18, membrii permanenți – tip de salariu 20, șefii de lucrări – tip de salariu 26 și asistenții – tip de salariu 28; b) conform tabeli A 33, secretar – tip de salariu 27; c) conform tabeli A 34, bibliotecar – tip de salariu 29; d) conform tabeli D.1, om de serviciu clasa V.
11. Cheltuielile de personal și material, necesare funcționării Institutului, vor fi înscrise în bugetul Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor.
12. La punerea în aplicare a acestui Decret și timp de un an de la intrarea lui în vigoare completarea locurilor de membri permanenți, de șefi de lucrări, de asistenți, se va putea face și dintre doctori în filozofie și litere cu o remarcabilă activitate în domeniul specialității respective și dintre membrii corespondenți ai Academiei Române, Secția Istorică, pe temeiul recomandării directorului.
13. Institutul ia ființă de la 1 aprilie 1943.
14. Posturile personalului Institutului de Istoria Românilor „A. D. Xenopol” se desființează pe data de 1 aprilie 1943. Pe cât titularii acestor posturi nu vor primi numiri noi în „Institutul de Istorie Națională și în special a Istoriei Românilor de Est”, ei vor fi trecuți în cadrul disponibil sau retribuiți conform normelor de lichidare a Instituției.
15. În caz de organizare a Secției – Filială la Odessa, un regulament special va determina modul de organizare și funcționare a acestei Secții, pe bază de înțelegere dintre Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor și Guvernământul Transnistriei.

După ce am expus principiile de organizare ale Institutului, mă simt dator, Domnule Ministru, a vă informa cu privire la unele lucrări începute și neterminate la Institutul răposatului I. Minea.

S-au făcut săpături la Cetatea Neamțului și s-a reușit să se degajeze vechea capelă a Cetății. E nevoie de a continua aceste săpături spre a le duce la bun sfârșit.

Apoi sunt sub tipar două buletine ale Institutului dintre care unul are tipărite circa 180 pagini. În afară de aceasta, e sub tipar și ultimul număr din

Revista „Cercetări Istorice”, din care sunt tipărite circa 300 pagini. E nevoie de a termina aceste tipărituri.

Pentru toate aceste nevoi vechi, precum și pentru dezvoltarea activității noi a Institutului în viitor, e necesar un fond global de 1.500.000 lei la material.

Având în vedere că D. Voastră ați arătat cât de largă este înțelegerea pentru nevoile Institutelor de Istorie din București și Sibiu, pe care le-ați înzestrat cu personal și cu fonduri frumoase de cheltuieli materiale, nădăjduiesc că, apreciind însemnătatea unui Institut de Istorie Românească bine înjghebat în Răsăritul Țării, veți binevoi să aprobați propunerile mele și, astfel, veți pune baze solide pentru o instituție nouă și foarte utilă la Iași.

Primiți vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitului meu respect.

A. Boldur
(A. Boldur, prof. univ.)

București, 3 martie 1943

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale București, fond Boldur Alexandru, dosar IV/10, f. 108-111.

* * *

Anexa 2

Înființarea Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași

În „Enciclopedia istoriografiei românești”, București, 1978, se afirmă că Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași a fost înființat de Ilie Minea, iar numele meu nu figurează pe lista directorilor care s-au succedat la conducerea acestui Institut. Autoarea Georgeta Penelea trece direct de la Ilie Minea (1941-1943) la Jean Livescu (1949-1952), perioada dintre 1943-1948 fiind omisă (p. 366).

În cele ce urmează, voi prezenta câteva date privitoare la înființarea și organizarea Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași.

Ideea înființării Institutului îi aparține profesorului Ilie Minea, care în ședința Facultății de Litere și Filosofie din 13.02.1941, în absența mea, a propus ca seminarul său să fie înălțat la Institut de Istoria Românilor „A. D. Xenopol”. Facultatea a probat cererea sa prin decizia nr. 36752/941, iar ulterior hotărârea Facultății a fost aprobată și de senatul universitar.

În felul acesta s-a creat o situație nefirească din următoarele motive. Seminarul urmărește scopuri didactice, pe când Institutul are ca scop promovarea cercetării științifice. Institutul înființat în aceste condițiuni nu avea o existență de sine stătătoare fiind, de fapt, o anexă a Facultății care avea tot

dreptul să se amestece în conducerea sa. Din punct de vedere legal, era o greșeală, deoarece Facultatea și Senatul, nefiind foruri legislative, nu erau abilitate să înființeze instituții noi.

În acea perioadă, Ilie Minea era suferind și, probabil, din motive de sănătate nu s-a adresat Ministerului, calea legislativă fiind relativ lungă și mai complicată.

Universitatea a pus la dispoziția Institutului nou înființat două camere folosite în trecut de Facultatea de Teologie.

Profesorul Ilie Minea a donat Institutului biblioteca sa personală care cuprindea 3980 cărți, iar împreună cu colecțiile de reviste numărul de ordine se ridica la 4049. Acest act de mărinimie îi conferea Institutului o bază de existență reală.

Biblioteca Institutului mai cuprindea cărți provenite de la vechiul seminar de istoria românilor, cărți cumpărate de Institut din subvențiile acordate de Minister după 13.02.1941 și cărți provenite de la diferiți autori sau instituții culturale, fie prin schimburi de lucrări, fie prin donații.

La crearea Institutului, pe lângă postul de asistent deținut de N. Grigoraș, s-a înființat și un post de preparator în care a fost numit D. Constantinescu.

Subsemnatul am fost numit la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași la 01.11.1938, fiind transferat de la Facultatea de Teologie din Chișinău, unde catedra de istoria românilor a fost desființată în urma reformei lui Armand Călinescu. Am stabilit de comun acord cu Ilie Minea ca numărul studenților să fie împărțit în mod egal între noi. În momentul înălțării seminarului lui Ilie Minea la rangul de Institut, între noi s-a creat o inegalitate, fapt pe care l-am considerat lipsit de importanță, întrucât profesorul Minea era mai vechi la catedră decât mine.

La 28.02.1943 Ilie Minea a decedat. Am plecat la București și am înaintat Ministerului Educației Naționale un proiect de înființare și organizare a Institutului ca instituție de sine stătătoare pe lângă Universitatea din Iași, având un buget propriu. Ministerul a aprobat proiectul prezentat de mine și, astfel, la 25 mai 1943 a apărut legea nr. 333 pentru organizarea și funcționarea Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” de pe lângă Universitatea din Iași, iar eu, în calitate de titular al catedrei de istoria românilor, am fost numit director al acestui Institut.

Prin apariția legii menționate mai sus, s-a inaugurat o nouă fază în existența Institutului care din acel moment a devenit o instituție independentă de Facultatea de Litere și Filosofie. Seminarul meu s-a întregit, dar nu făcea parte din Institut.

Legea prevedea un tabel al personalului necesar acestei instituții noi. De la Institutul lui Ilie Minea am moștenit încăperile și biblioteca. Primele măsuri organizatorice luate de mine a fost avansarea postului de preparator, înființat de

Facultate pentru Institutul lui Ilie Minea și ocupat de D. Constantinescu, la postul de asistent și avansarea postului de asistent al Facultății deținut de N. Grigoraș la rangul de șef de lucrări. Ulterior, la propunerea mea, Ministerul a numit în calitate de subdirector al Institutului pe N. Corivan, conferențiar al Facultății de Litere și Filosofie. Pe parcurs, am mai colaborat cu asistenții N. Iordăchescu și M. Spînu.

Institutul lui Ilie Minea nu a publicat nici un volum de cercetări, întrucât ultimul volum al revistei „Cercetări istorice” (nr. XVI) a fost publicat înainte de înființarea Institutului. Am adunat unele studii rămase de la Ilie Minea și le-am publicat, împreună cu o prefață scrisă de mine, sub titlul de „Studii și cercetări istorice”, volum XVII, păstrând, astfel, numerotarea volumelor de cercetări publicate de defunct.

În cursul primului an de existență a Institutului nou, am publicat volumul XVIII de „Studii și cercetări istorice”, seria nouă. În afară de un omagiu adus memoriei profesorului Ilie Minea, volumul cuprinde studiul meu intitulat „Politica externă a lui Ștefan cel Mare într-o lumină nouă” și numeroase alte studii. În afara acestui prim volum, am mai publicat încă două volume: vol. XIX în 1946 și vol. XX în 1947. Ultimul conține, printre altele, studiul meu privitor la necesitatea aplicării metodei comparative în istorie.

Am condus Institutul timp de șase ani (1943-1948). În 1947 am fost scos la pensie din postul de profesor de istoria românilor, iar în mai 1948 am înaintat Ministerului demisia mea din postul de director al Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol”. Am întocmit un tabel de gestiune pe întreaga perioadă a activității mele de conducere a Institutului și l-am trimis lui N. Grigoraș care administra în absența mea afacerile Institutului.

Am ținut să fac precizările de mai sus pentru a sublinia rolul meu în evoluția acestui Institut.

Țin să adaug câteva rânduri despre cercetătorul Dumitru Constantinescu, omis de „Enciclopedia istoriografiei românești”. Născut la 2 iulie 1899 în comuna Trușești, jud. Botoșani, a deținut postul de preparator – unicul post creat pentru Institutul lui I. Minea. În 1943, cu prilejul apariției legii 333, a fost avansat în postul de asistent pe lângă Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol”. Principalele sale lucrări: „Cehoslovacia” (monografie epuizată în două săptămâni), „Lucruri noi despre arhitectura și pictura mănăstirii Golia”, „Răscoala tătarășenilor”, „Ștefan Mîzga Voievod și vremea sa”, „Ctitorii mănăstirii Răducanu”, „Mormântul domnesc din mănăstirea Neamțului”, „Efemeridele de la Cetatea Neamțului” etc.

A înființat Muzeul Cetății Neamțului de la Târgul Neamț.

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale București, fond Boldur Alexandru, dosar II/12, f. 29-34.